SHTEYNER VOS FALEN FUN HIMEL

Benjamin Feigenbaum

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

שטיינער וואס פאלען פון הימעל

א פאפולערע ערקלעהרונג וועגען מעטעאריטען,
שטערנשנופען און קאמעטען

פערפאסט פון

ב. פ.

פערלאג „פראגרעסס" ווארשא

תרס"א

ШТЕИНЕРЪ ВОСЪ ФАЛЕНЪ ФУНЪ ГИММЕЛЪ

т. е. Падающіе камни съ неба

сочиненіе Б. Ф.

Дозволено Цензурою
Варшава, 15 Февраля 1903 г,

וואונדער איבער וואונדער.

פרייטאג, דעם ערשטען אקטאבער 1897. איז אין אלע צייטונגען געשטאנען פאלגענדע אינטערעסאנטע נייעס: „לייטענאנט פיערי, דער בעריהמטער רייזענדער אונ פארשער אין די קאלטע געגענדען לעבען נארד-פאל, איז נעכטען צוריקגעקומען מיט זיין שיף „האופ" פון יענע געגענדען. ער האט מיטגעבראכט דעם גראסטען הימעל-שטיין פון דער וועלט. דער שטיין, וועלכער איז הערא בגעפאלען פון הימעל, וועגט ביז 100 טאן אונ איז 12 פוס לאנג, 8 פוס ברייט אונ 8 פוס הויך. נאך מיט הונדערט יאהר צוריק האבען פארשונגס-רייזענדע געהערט פון דיזען מערקווירדיגען שטיין. די איינוואוינער פון יענע געגענדען, וואו דיזער שטיין איז הערא בגעפאלען, די עסקימאסען, האבען איהם געהאלטען פיר א גאטליכע זאך. די פארשער האבען איהם שוין א סך מאל געוואלט מיטנעהמען אין די ציוויליזירטע וועלט אריין, אבער עס איז געווען צו שווער איהם צו טראנספארטירען. פיערי האט דעם שטיין אויסגעפונען מיט 4 יאהר צוריק אונ מיט גרויסער מיה איז איהם ענדליך געלונגען איהם אהערצובריינגען מיט זיין שיף. דער שטיין, וועלכער בעשטעהט פון אייזען-שטאף געמישט מיט אנדערע שטאלען, וועט שפעטער אויסגעשטעלט ווערען אין דעם ניו-יארקער

פּזוּאַמס פון נאַטורגעשיכטע, וועלכער געפינט זיך אויף דער 72-טער סטריט, צווישען דער 8-טער און 9-טער עוועניו. דערוויילע געפינט ער זיך נאָך אויפ'ן שיף און ווער עס וויל איהם זעהן מוז בעצאָהלען 25 סענט."

אויב איהר, לעזער, ועט זיין אין ניו-יאָרק, וועט איהר דיזען מערקווירדיגען הימלישען שטיין זעהן. אָבער וואָס קומט הערויס ווען איהר וועט איהם זעהן — וועט איהר דען דאַן וויסען זיך צו ערקלערען דאָס מערקווירדיגע וואונדער, ווי אַזוי פאַלט דאָס עפּעס אַזאַ שטיין הערָאב פון הימעל? פון וואַנען? פון וואָס?

דאָס וועלען מיר אייך דאָ ערקלערען, פריהער אָבער וועלען מיר נאָך אַבּיסעל גענויער בעטראַכטען דיזעם נאַטור-וואונדער און זיין געשיכטע.

אין חומש געפינט איהר שוין דערציילט אַזאַ מעשה: "... און גאָט האָט געמאַכט קולות און אַ האָגעל און פייער איז געגאַנגען אויף דער ערד, און גאָט האָט געמאַכט רעגענען אַ האָגעל איבער'ן לאַנד מצרים. און עס איז געווען אַ האָגעל און אַ פייער האָט גע-פלאַקערט אין מיטען דעם האָגעל, זעהר אַ שטאַרקער, וואָס עס איז נאָך ניט געווען אַזעלכער אין גאַנצען לאַנד מצרים, זייט עס איז געוואָרען אַ פאָלק. און דער האָגעל האָט צוקלאַפּט אין גאַנצען לאַנד מצרים אַלץ, וואָס עס האָט זיך געפונען אין פעלד: פון מענשען ביז די בהמות, און דאָס גראָז פון פעלד האָט דער האָגעל צושלאָגען און אַלע ביימער האָט ער צובראָכען." (פרשת וארא).

אין ספר יהושע (קאַפּיטעל י) ווידער שטעהט אַזאַ מעשה: "און ווען זיי (די אמוריים) זיינען אנטלאָפען פאַר די קינדער ישראל, האָט

גאַנץ אויף זיי הערויפגעוואָרפען גרויסע שטיינער פון הימעל... און עס זיינען פון זיי מעהר געהרג'עט געוואָרען פון די שטיינער, ווי די קינדער ישראל האָבען פון זיי אויסגעהרג'עט.

אַ זאָגע איז ערגעץ דאָ אין די יודישע ספרים (איך געדענק ניט איבער וואו — איך גלויב אין „אבקת רוכל") אַ זעלכע:

דער האָגעל אין מצרים איז אויך געווען אַ האָגעל פון שטיינער, און ווען גאָט האָט געמאַכט דער האָגעל זאָל אויפהערען, דער־האָרענדיג משה רבינו'ס געבעט, זיינען די שטיינער, וואָס זיינען שוין געווען אין וועג הערא־בצופאַלען, געבליבען הענגען אין לופטען, און זיי וועלען אַזוי הענגען ביז משיח וועט קומען. אין משיח'ס צייטען וועלען די דאָזיגע האָגעל־שטיינער הערא־בפאַלען, אַזוי ווי ביי דער מלחמה פון די אמוריים, און וועלען צושלאָגען די מחנות פון גוג ומגוג, וואָס וועלען מלחמה האַלטען מיט משיח'ן —.

וועגען שטיינער־האָגלען געפינט מען אויך בעשרייבונגען ביי פערשיעדענע פעלקער פון די עלטסטע צייטען.

אין אַלטע ביכער פון די כינעזער געפינט מען בעשרייבונגען פון 16 אַזעלכע שטיינער־האָגלען, וועלכע זיינען געפאַלען פון יאָהר 644 פאַר דער קריסטליכער צייט־רעכנונג ביז דעם יאָהר 333 נאָך קריסטוס'ס געבורט.

פלוטאַרך, דער גריעכישער היסטאָריקער פון פאַר איבער 2000 יאָהר, שרייבט אין זיין בוך וועגען אַ גרויסען שטיין, וואָס איז הערא־בגעפאַלען פון הימעל אין גריעכענלאַנד, ניט ווייט פון דער שטאָדט טהעבען, אין יאָהר 465 פאַר דער קריסטליכער צייט־רעכנונג (מיט 2362 יאָהר צוריק). דער שטיין, שרייבט פלוטאַרך, איז געווען אַזוי גרויס, ווי צוויי מיהל־שטיינער און אַזוי שווער, ווי אַן אָנגעלאַדעוועטער וואָגען. אויך די פאַרצייטיגע רוימישע שרייבער, ווי פליניוס, דער־צעהלען פון אַזעלכע שטיינער־האָגלען.

אין יאָהר 823 איז געווען אין זאַקסען אַ שרעקליכער שטיינער-האָגעל מיט פייער, וועלכער האָט געטויטעט מענשען אונ בהמות אונ פערברענט 35 דאָרפער.

דעם 7-טען נאָוועמבער 1492 איז געווען אַזאַ שטיינער-האָגעל אין דער שטאָדט ענזיסהיים, אין עלזאַס. אין מיטען העלען טאָג איז דעמאָלט געוואָרען אַ שרעקליכער דונער אונ אַ געוואַלדיג-גרויסער שטיין, וועלכער האָט געוואויגען ביז 270 פונט, איז הערונטערגעפאַלען אין פעלד מיט אַ געוואַלדיגער קראַפט אונ איז אַריינגעגראָבען געוואָרען טיעף אין ד'ערד. דער קייזער מאַקסימיליאַן האָט געלאָזט דעם שטיין אויסגראָבען, האָט אויסגעקריצט אין איהם וואָרטער פיר אַ'ן אָנדענקונג אונ האָט איהם געלאָזען אַוועקלעגען אַלס אַ הייליגקייט אין די קירכע פון יענער שטאָדט, וואו ער ליעגט נאָך ביז היינטיגען טאָג — פונקט אַזוי ווי די ווילדע עסקימאָסען האָבען געהאַלטען דעם שטיין, וואָס פייער האָט געבראַכט, פיר אַ געטליכע זאַך.

אין יאָהר 1510 זיינען אין דער שטאָדט פּאַדוּאַ 1200 שטיינער הערונטערגעפאַלען ביי אַזאַ שטיינער-האָגעל; איינער פון זיי האָט געוואויגען 160 פונט.

אין יאָהר 1646 איז אין דער שטאָדט קאָפּענהאַגען (דענעמאַרק) געווען אַ רעגען פון שוועבעל (אַזוי ווי אין סדום!) אונ אין 1658 איז געווען אַזאַ זאַך אין מאַנספעלד.

מען קען זיך פאָרשטעלען, וואָס די מענשען אין יענע פינסטערע פאַנאַטישע צייטען האָבען געקענט טראַכטען וועגען דיזע ערשיינונג!

אין סוף פון פאָריגען יאָהר-הונדערט, ווען דער מענשליכער פערשטאַנד האָט זיך אָנגעהויבען אויפצוכאַפּען פון זיין טויזענד-יאָהריגען רעליגיעזען שלאָף, האָבען די פאָרשער געמיינט, אַז די גאַנצע געשיכטע מיט די שטיינער-האָגלען איז נאָר אַ בבא מעשה,

און ווען דער נאטור-פארשער דיאט האט אמאל פאר די געלעהרטע פון דער פאריזער אקאדעמיע געוואלט זאגען זיין מיינונג פון וואגען די שטיינער-האגלען קומען, האבען די געלעהרטע זיך איינע די אנדערע אנגעקוקט מיט פערוואונדערונג און דער פרעזידענט האט ענדליך איבערגעריסען די רעדע פון דעם געלעהרטען דיאט מיט דער בעמערקונג, אז עס איז א חרפה פאר א פערזאמלונג פון אזעלכע געלעהרטע נאטור-פארשער צו רעדען וועגען אזעלכע נארישע בבא-מעשיות, וועלכע שטאמען ניט מעהר ווי פון דעם פאלקס אבערגלויבען.

אין יאהר 1790 האט מען אפילו בעריכטעט, אז דעם 24-טען יולי איז געווען אזא שטיינער-האגעל אין פראנקרייך גופא. די פאריזער אקאדעמיע האט אוועקגעשיקט א פארשער אויף דעם פלאץ צו זעהן, וואס דארט איז, אבער ער האט דאס מאל נאך געבראכט אן ענטפער, אז עס זעהט איהם אויס, דאס די גאנצע מעשה איז א ליגען.

דאס איז א ביישפיעל פון דעם גאנג פון דער פרייער פארשונג אין אלע זאכען: אין אנהייב האבען די פרייע דענקער קורץ און שארף אבגעפערטיגט אלע פונקטען פון די אמונות — זיי האבען געזאגט, עס איז שקר וכזב, עס איז אויסגעטראכט, און פערטיג.

ניט אזוי אבער דענקען היינט די ענטוויקעלטע פרייע פארשער. היינט ווייס מען, אז קיין זאך קען ניט זיין אויסגעטראכט גאר אהן א פאר-וואס. אז אויסגעטראכט, מוז דאס אויך קומען פון עפעס, מוז זיין אן אורזאכע דער-צו, און די וויסענשאפט זוכט היינט — און געפינט — די ערנסטע אורזאכען פון אלע פערצייטיגע גלויבעריען.

און דיזער גם, פון די שטיינער-האגלען, איז אויך גאר ניט אויסגעטראכט. געוויס, די איבערנאטירליכע ערקלערונג דערפון, דער גלויבען, אז דאס איז נאטליכעס, איז — אויך ניט אויס-

געטראַכט, נאָר — די נאַטירליכע ערקלערונג, וואָס די אונווּיסענדע מענשהייט אין איהרע קינדער-יאָהרען האָט זיך געמוזט געבען אויף אַזעלכע זאַכען. אָבער אַז דער פאַקט אַליין, דאָס שטיינער פאַלען טאַקי „פון הימעל", איז אמת, זיינען די פריוע פאָרשער צום ערשטען מאָל דערגאַנגען אין יאָהר 1798. דעמאָלט איז אין פראַנקרייך ווידער ערגעץ געווען אַזאַ שטיינער-האָגעל און מען האָט שוין געבראַכט איינעם פון די שטיינער צום גרויסען פראַנצויזישען נאַטור-פאָרשער לאַפלאַס. דאָ האָט שוין דער גרויסער פאָרשער געזעהען, אַז די מעשה איז פאָרט אמת און ער האָט זיך שוין געבראַכען דעם קאָפּ אויסצוגעפינען אַן ערקלערונג, פון וואַנען דאָס קען קומען. ער האָט זיך אָבער אַנדערש ניט געוואוסט צו ערקלערען, נאָר אַז דער פייער-שפייענדער באַרג וועזוּוויוס, פון איטאַליען, האָט דעם שטיין הערויס-געוואָרפען פון זיך און מיט דעם געוואַלדיגען אימפעט פון דעם שליידער איז דער שטיין פערפליגען אַזש ביז פראַנקרייך.

דעם 16-טען אַפּריל 1803, אין אַ שאָנעם העלען טאָג, האָט זיך פּלוצלינג אויפ'ן הימעל אין דער געגענד נאָרמאַנדיע, פראַנקרייך, באַוויזען אַ קליינע דיקע חמאָרע. די חמאָרע האָט זיך אויסגעבריים, און פּלוצלינג האָט אָנגעהויבען געוואַלדיג צו דונערן און צו בליצען, אַזוי שטאַרק, אַז פייער איז געפלויגען פון הימעל. דערנאָך האָט זיך גענומען שיטען אַ האָגעל פון שטיינער אויף אַ שטרעקע פון אַן ערך אַ האַלבע מייל אַרום. מאַנכע פון די שטיינער זיינען געווען גאַנץ קליינע, מאַנכע האָבען אָבער געוואויגען צו עטליכע פונט; זיי זיינען אַלע געווען שוואַרצע שטיקלאַך שטיין, ווי צושפּאָלטענע, מיט געלבליכע פלעקען, אַזוי ווי זשאַווער פון אייזען. אויך זיינען געווען אין זיי פערטישט שטיקלאַך אייזען און מאַגנעט.

דאָ איז שוין קיין שום ספק ניט געווען, אַז די שטיינער פאַלען טאַקי הערונטער פון אויבען. אָבער די ערקלערונג, וואָס די פאָרשער

האבען דעמאלט געגעבען וועגען דעם, איז אויך געווען ווער שוואך, זיי האבען געזאגט, אז אויף דער לבנה זיינען מסתמא דא וואולקאנען (פייער-שפייענדע בארג) אונ דיזע שטיינער קומען פון דער לאווא (געשמאלצענעם שטאף) וואס די וואולקאנען פון דער לבנה ווארפען פון זיך הערויס.

לויט דיזער ערקלערונג האט מען זיך געמוזט פארשטעלען, אז די וואולקאנען אויף דער לבנה שליידערן הערויס זייער אינהאלט מיט אזא אונגעווערהנליכע קראפט, וועלכע איז דא, אויף דער ערד, גאר ניט בעקאנט, — ווארום אז ניט, וואלט דאס, וואס עס שפריצט הערויס פון די בארג אויף דער לבנה, ניט געקענט העראבפאלען אויף דער ערד, ווייל דאס וואלט זיך געפונען אויסערהאלב דעם גרענעץ, ביז ווי וויים די אנציעהונגסקראפט פון דער ערד גרייכט, אונ וואס נאך איהם ווירקט שוין די אנציעהונגסקראפט פון דער לבנה אליין. אויב זאכען פון דער לבנה וואלטען געקענט „העראבפאלען" אויף דער ערד, דאן האבען זאכען פון דער ערד געברויכט „הערויפ-צופאלען" אדער „הערויפצופאלען" אויף דער זונן אדער אנדערע פלאנעטען, וואס זיינען גראסער פון דער ערד אונ האבען אויף איהר א'ן אנציעהונגס-קראפט. די אורזאך אבער, פאר וואס מיר אלע פאלען ניט „הערויפ" אדער „הערויף" אויף אנדערע פלאנעטען, וואס זיינען גראסער ווי די ערד, איז, ווייל דא, אויף דער ערד אין א געוויסע ווייטקייט הערום איהר, דאס הייסט לעבען איהר, איז די אנציעהונגס-קראפט פון דער ערד שטארקער ווי די אנציעהונגס-קראפט פון ווייטע פלאנעטען. היינט איז דאך דאס זעלביגע אויך מיט דער לאווא, וואס די וואולקאנען אויף דער לבנה ווארפען הערויס פון זיך: זיי מוזען צוריקפאלען אויף דער לבנה אונ ניט אויף דער ערד, סיידען ווען די קראפט פון דעם שליידער זאל זיין אזוי שייסער-געוועהנליך מאכטיג, דאס זיי זאלען געשליידערט ווערן אזש

ביז דארט, וואו די לבנה'ס אנציעהונגס-קראפט דערגרייכט שוין ניט אונ וואו עס הייבט זיך שוין אן די אנציעהונגס-קראפט פון דער ערד. דא, אויף אונזער ערד, וויסען מיר ניט פון אזא שרעקליכער שליידער-קראפט. ווען מען זאל אפילו מיט דעם מאכטיגסטען קאנאן פון דער וועלט שיסען א קוגעל אוועק פון דער ערד, וועט דער קוגעל אלץ צוריקפאלען אויף דער ערד, אונ ניט אויף קיין אנדערן פלאנעט, ווייל מען קען איהם קיין מאל ניט אוועקשיסען אזוי ווייט פון דער ערד, דאס די ערד זאל שוין פערליערען איהר אנציעהונגס-קראפט אויף איהם.

● ●

●

דאך, די אונערמידליכע פארשונג האט ענדליך פארט אויסגעפונען די וואהרהייט וועגען די וואונדער מיט די שטיינער-האגלען אונ דעם פייער אונ שוועבעל אונ פעך, וואס פאלט „פון הימעל."

דער וועג, ווי אזוי מען האט דאס אויסגעפונען, ווייזט אונז דייטליך, ווי ווילד-נאריש די יעניגע „אפיקורסים" זיינען, וועלכע מאכען חוזק פון די פארצייטיגע, פאר וואס זיי האבען ניט פארשטאנען, וואס מען פערשטעהט היינט. מיר זעהען פון דעם, או לויט די פארצייטיגע אומשטענדען איז אבסאלוט אונמעגליך געווען אין פיעל זאכען צו דערגעהן דאס, וואס מען דערגעהט היינט.

פארצייטען, ווען עס זיינען נאך ניט געווען קיין טעלעגראפען אונ אפילו ניט קיין שום אנדערע פערבינדונגען פון ווייטע לאנדער איינע מיט די אנדערע, האט יעדער פארשער נאר געקענט וויסען פון די נאטור-וואונדער, וואס קומען פאר אין זיין אייגענעם ווינקעל, ער האט אבער אויף קיין פאל ניט געקענט האבען קיין איבערזיכט איבער די נאטור-פאסירונגען פון אלע עקען פון דער וועלט! נו,

זיינען אָבער דאָ אַ סך נאַטור-פּאַסירונגען, וועלכע עס איז אונמעגליך צו פֿערשטעהן, ווען מען זעהט זיי נאָר פֿון איין זייט.

מיר ווילען דאָס ערקלערען מיט אַ גאַנץ איינפאַכען משל: נעהמט עפּעס אַ זאַך, אַ שטיק טאָוועל למשל, און פֿערשטעלט דערמיט אַ העלפֿט פֿון דער ברייט פֿון דיזע שורות, וועלכע איהר לייענט איצט דאָ, און דאַן נעהמט דאָס לייענען, לייענענדיג נאָר די האַלבע שורות, וואָס זיינען אויפֿגעדעקט: איהר וועט זעהען, אַז עס וועט זיך ניט קלעפּען אַ וואָרט צו אַ וואָרט און עס וועט אויסקוקען ווי קמעות-לשון. שטעלט-זשע זיך פֿאָר, אַז איהר געפֿינט אַזאַ האַלבע בלאַטטעל שכּוּה און איהר ווייסט גאָר ניט, אַז נאָך אַ האַלבע איז דערפֿון אָבגעריסען — איז דאָס מעגליך, אַז איהר זאָלט דערגעהן אויף גאַנץ ריכטיג וואָס דער אינהאַלט פֿון דעם בלאַטטעל מיינט? געוויס ניט! איהר וועט מוזען אויסטראַכטען אַלערליי פּירושים, השערות, ווי אַזוי צו צוקלעבען אַ וואָרט צו אַ וואָרט, און דעם אמת וועט איהר קיינמאָל ניט טרעפֿען. ווען וועט איהר וויסען דעם ריכטיגען אמת? ווען איהר וועט געפֿינען דאָס אַנדערע האַלבע בלאַטטעל און עס צושטוקעווען צום ערשטען און לייענען ביידע האַלבע צוזאַמען כסדר.

אַזוי, איידער מען האָט געהאַט פֿערבינדונגען צווישען אַלע געגענדען פֿון דער וועלט און מען האָט נאָך ניט געקענט צוזאַמענשטוקעווען די נאַטור-ערשיינונגען, וואָס מען זעהט פּאַסירען אין איין ווינקעל פֿון דער ערד, מיט די נאַטור-פּאַסירונגען פֿון אַנדערע ווינקלען, זיינען מאַנכע ערשיינונגען פֿון דער נאַטור פֿיר דעם מענשער פֿון יעדען ווינקעל געווען ווי אַן אָבגעריסענעס שטיקעל פֿון אַ גאַנצען בלאַטטיל פֿון אַ בוך: עס איז אונמעגליך געווען ער זאָל וויסען הערויסצוקלעזען דעם ריכטיגען זין — און אַזאַ פֿאַל איז געווען מיט די שטיינער-האָגלען:

אַנשטאַט זעלטענע צופֿאַלע, נסים מן השמים, זיינען דאָס

גאר אין אמת'ן — ווי עס איז שוין היינט קיין צווייפעל ניט — שטהיילען פון גאנץ רעגעלמאסיגע ערשיינונגען „אויפ'ן הימעל", וועלכע קומען פאר אזוי רעגעלמאסיג, ווי דער גאנג פון דער לבנה אלע חדש. אבער פון דיזער רעגעלמאסיגקייט איז אבסאלוט אונמעגליך געוועזן צו דערגעהן, אזוי לאנג ווי א פארשער האט ניט געקענט זעהן מעהר און וויסען פון מעהר ווי פון אזעלכע האגלען, וואס קומען פאר אויף איין קליינעם טהייל פון דער וועלט; אויף איינעם און דעם זעלביגען ארט קומט אזא שטיינער-האגעל טאקע נאר פאר גאר ניט רעגעלמאסיג, איין מאל אין הונדערטער, אדער אפשר אין טויזענדער יאהרען, און נאטירליך מוז מען דאס בעטראכטען אלס א זעלטענע אונרעגעלמאסיגע „צופאליגע" ערשיינונג, אלס א וואונדער א נס מן השמים, און מען קען ניט וויסען, מיט וועלכע אומשטאנדען זיי אין פערבינדונג צו ברייגנען. מען קען עס איבערהויפט גאר ניט אויספארשען, ווען מען זעהט עס אזוי זעלטען. אבער איבער דער גאנצער וועלט בכלל איז אזא שטיינער-האגעל גאר קיין נייעס ניט; עס קומט פאר זעהר, זעהר אפט, ווען ניט אויף דעם ארט, איז אויף א'ן אנדער ארט: און זינט דורך די היינטיגע פערבינדונגען פון אלע עקען פון דער וועלט איינע מיט דער אנדערע, דורך די אייזענבאהנען, דאמפף-שיפען און טעלעגראפען, איז מעגליך געווארען, אז א פארשער זאל וויסען אלע אזעלכע ערשיינונגען איבער דער גאנצער וועלט, האט מען ערשט געקראגען די מעגליכקייט צו בעטראכטען, אין וועלכע צייטען פון יאהר און אין פערבינדונג מיט וועלכע אסטראנאמישע ערשיינונגען דאס קומט געוועהנליך פאר; מען האט געקענט אויסגעפינען די רעגעלמאסיגקייט דערפון און עס האט זיך ערשט געעפענט א וועג צום ריכטיגען אמת וועגען דעם.

דורך די פערקעהרס-פערבינדונגען פון די לעצטע צייטען איז שוין דערגאנגען אין א גאנץ קורצע צייט פון מעהר שטיינער-האגלען.

ווי מען האָט געוואוסט פריהער אין מויזענדער יאָהרען. אַנשטאַט וואָס פריהער פלעגט דאָס ווערען פערשריעבען אין דער געשיכטע, אַלס אַ װעלטוּנדער נס, אַ פאַל וואָס איז נאָך ניט געהאָרט געוואָרען, האָרט מען היינט דערפון יעדעס יאָהר. אונ די שטיינער, וואָס מען זעהט פאַלען פון הימעל, זיינען נאָך גראָסער ווי די, וועגען וועלכע עס שטעהט בעשריעבען אין די אַלטע, פאַרצייטיגע ביכער.

לעבען דער שטאָדט קראַסנאָיאַרסק, אין סיביר, האָט דער גאַטור-פאָרשער פאַללאַס געפונען אַזאַ האָגעל-שטיין פון זעכצעהן הונדערט פונט. לעבען טהאָרן (דייטשלאַנד) האָט מען געפונען איינ-געגראָבען אין ד'ערד אַזאַ שטיין פון 20 טויזענד פונט. אין דעם מוזעאום פון יעיל קאָלעדזש, אין ניו הייווען, ליעגען מעהר ווי הונ-דערט אַזעלכע האָגעל-שטיינער, איינער פון זיי וועגט 1655 פונט. זיי קומען פון אַ שטיינער-האָגעל וואָס איז געווען אין טעקסאַס אין יאָהר 1808. אין דער קעניגליכער אַקאַדעמיע אין שטאָקהאָלם (שוועדען) ליעגען עטליכע-און-צוואַנציג אַזעלכע שטיינער; זיי קומען פון אַ שטיינער-האָגעל, וואָס איז געווען אין יאָהר 1871 אויפ'ן מזרח-זייטיגען ברעג פון גרענלאַנד. איינער פון די שטיינער איז גרויס 42 קוואַדראַט פוס אונ וואָגט 50 טויזענד פונט.

דער שרייבער פון דיעזען אַרטיקעל האָט געזעהען אין בריטיש מוזעאום אין לאָנדאָן אַזאַ שטיין פון 12,000 פונט. אין דעם פעטערסבורגער מוזעאום ליעגט אַזאַ שטיין פון 1680 פונט. מען האָט איהם געפונען אין סיביר אין יאָהר 1872.

ערשט אין יאָהר 1875, דעם 12-טען פעברואַר, איז געווען אַ געוואַלדיגער שטיינער-האָגעל אין אייאָווא (אַ שטאַאַט פון די פעראייניגטע שטאַאַטען). עס זיינען הערונטערגעפאַלען שטיינער פון 500 פונט.

אין אַלגעמיין איז היינט אויסגערעכענט, אַז יעדעס יאָהר

קומען פאַר אויף דער גאַנצער וועלט ביז 700 שטיינער-האָגלען, און עס פאַלען וועניגסטענס ביז 5000 שטיינער פון הימעל. טאַגבע מאָל טרעפט זאָגאַר, אַז עס פאַלען ביז 2—3 טויזענד שטיינער אויף אַ פּלאַץ פון עטליכע אַקערס.

ווי איהר זעהט, איז דאָס שוין אויס זעלטענער נס. דיזע שטיינער ווערען היינט אָנגערופען מעטעאָר-שטיינער, אָדער מעטע-אָריטען, אָדער אערָאָליטען (לופט-שטיינער).

עס טרעפט אויך, אַז עס רעגענט אַ מאָל מיט צושמאָלצענעם אייזען.

* *

*

ביי די מענשען, וואָס שטעהען נאָך אויף אַ ניעדעריגער שטופע פון ענטוויקלונג, הערט אַ וואונדער אויף צו זיין אַ וואונדער, ווען עס הערט אויף צו זיין אַ זעלטענהייט, און די האַרבע קשיא „וואָס איז דאָס אַזעלכעס?" פאַלט ביי אַזעלכע מענשען דאָן שוין אַ וועג.

ווען אַ פאָלק וואָלט זיך געפונען אויף אַ'ן אָרט, וואו עס פאַלט קיין מאָל ניט קיין שנעע און עס וואָלט ביי זיי איין מאָל העראָב-געפאַלען אַ שנעע, וואָלטען זיי געפאַלען אויפ'ן פנים פאַר מורא און אויסגעשריען „שטיקער אייז פאַלען פון הימעל!" און עס וואָלט זיך ביי זיי אין דער פאַנטאַזיע געבילדעט אַ גלויבען אויף דעם פונדאַמענט פון דיזען נס. ווען אָבער אַזאַ וואונדער פאַסירט אָפט, איז דאָס גאָרניט.

פיר דעם דאָנקענדען גלייבען פאַרשטאַנד איז דאָס נאַטירליך זעהר קרום. אדרבה, דאַכט זיך, אריב ווען אַ זאַך פאַסירט איין מאָל זעלטען, איז דאָס אַ וואונדער און ווייזט אויף אַ פערבאָרגענעם

מאכטיגען וועלט-פיהרער, בעווייזט דאך עס נאך מעהר זיין מאכט, ווען דאס פאסירט אפט און א סך מאל.

אבער אויף די ניעדעריגע שטופע פון דער מענשליכער ענט-וויקלונג, האט דער גראדער פערשטאנד וועניג צו בעפעהלען. די גאנצע הערשאפט האט דאס געפיהל, די שוואכקייטען פון דעם מענשען, און דיזע מאכען דעם מענשען נאר זיך וואונדערן איבער גאנץ זעלטענע פאסירונגען.

אלזא, פיר דיזען ניעדעריגען צושטאנד פון גייסט איז דער פאקט, דאס די שטיינער-האגלען זיינען גאר קיין חידוש ניט, שוין גענוג עס זאל שוין אלעס רעכט זיין.

גאנץ אנדערש איז דאס אבער פיר דעם פארשענדען גראדען פערשטאנד: פיר איהם איז דאס, וואס א זאך פאסירט אפט, נאך ניט קיין אבשטעל אין דער פראגע: „פון וואנען קומט דאס?" עס איז גאר א שליסעל צו דער אויפלעזונג פון דעם רעטהענים, ווייל, ווי געזאגט, ווען א זאך פאסירט אפט, האט מען א געלעגענהייט זיך גוט צוצוקוקען צו איהר און אויסצוגעפינען מיט וואס זי הענגט צוזאמען און וואס איהר אורזאך קען זיין.

און אזוי איז דאס געוועזען מיט די שטיינער-האגלען אויך, ווי מיר וועלען ערקלערען אין צווייטען קאפיטעל.

II.

פייעריגע פילקעס אויפ'ן הימעל. — שטערנ-שיסעריי. — שטערן פאלען פון הימעל.

איידער מיר וועלען צוקומען צו דער ערקלערונג, פון וואנען די שטיינער פאלען פון „הימעל", מוזען מיר וועניגסטענס עטוואס

בעשרייבען פֿערשיעדענע סצענעס, וואָס בעוויזען זיך מאַנכמאָל אויפֿ'ן הימעל; דען דורך דעם, וואָס מען האָט די לעצטע צייט אויסגעפֿונען, אַז מאַנכע פֿון זיי זעהט מען פונקט אין דער צייט, ווען שטיינער פֿאַלען הערונטער, איז מען דערגאַנגען, פֿון וואַנען די שטיינער פֿאַלען.

מאַנכע פֿון אונזערע לעזער האָבען אפשר שוין אַמאָל געזעהען, ווי עס בעוויזט זיך „אויפֿ'ן הימעל" אַ וואונדערליך שעהנע פֿייעריגע פילקע, וואָס לייכט אַזוי העל אונ גלאַנצענד, ווי אַ'ן עלעקטרישעס ליכט.

אַזעלכע פֿייעריגע פילקעס, אָדער „פֿייער-קוגלען" — ווי מען רופֿט דאָס אין די בעשרייבונגען — זעהט מען פֿון פֿערשיעדענע גרויס. אַמאָל זעהט אַזאַ פֿייער-קוגעל אויס אַזוי גרויס ווי אַ'ן איי, אַמאָל ווי אַ'ן עפּעל, אונ מאַנכמאָל ווי די לבנה. עס טרעפֿט מאַנכמאָל, אַז אַזעלכע פֿייער-קוגלען בלישטשען אַזוי שעהן אונ אַזוי העל, אַז ווען דאָס בעוויזט זיך ביי נאַכט, ווערט דערפֿון אַזוי ליכטיג, ווי אין מיטען טאָג.

געוועהנליך זעהט מען דיזע פֿייער-קוגלען פֿליהען מיט אַ שרעקליכער געשווינדקייט, אונ אויפֿ'ן וועג, וואו זיי לויפֿען דורך, לאָזען זיי איבער נאָך זיך ווי אַ פֿייעריגען עק, וועלכער צוציעהט זיך ווי אַ וואָלקען פֿון פֿייער אונ צוגעהט זיך ענדליך ווי אַ וואָלקען. די קוגעל אַליין ווערט אָפֿט צושפּרונגען אונ זי צופֿליעהט אין שטיקער פֿייער פֿון אַלע זייטען.

מאַנכמאָל טרעפֿט זיך, אַז ווען די קוגעל ווערט צושפּרונגען, הערט זיך אַ שרעקליכער טראַסק, אַזוי ווי הונדערט האַרמאַטען וואָלטען אויסגעשאָסען, אונ ווי מען האָט אין די לעצטע צייט ענטדעקט, געפֿינט מען הערונטערגעפֿאַלענע שטיינער אויף דער ערד, נאָכדעם ווי אַזאַ פֿייער-קוגעל ווערט צושפּרונגען.

דער בעריהמטער נאַטור-פאָרשער אַלעקסאַנדער פאָן הומבאָלדט דערצעהלט , אַז ער האָט אַמאָל געזעהען אין מיטען העלען טאָג אַ פייער-קוגעל , וועלכע האָט אַזוי פראַכטפאָלל געבלישטשעט , אַז זי האָט פערשיינט דעם פאָרשער'ס צימער .

אין יאָהר 1857 , דעם 15-טען פעברואַר , האָט מען אין דער שטאָדט מינכטער געזעהען אַזאַ בלישטשענדע פייער-קוגעל אויפ'ן הימעל אין מיטען העלען טאָג און נאָך עטליכע מינוטען איז זי צו-שפרונגען געוואָרען און אַ שטאַרקער טראַסק האָט זיך געהאָרט אין שטאָדט .

אין יאָהר 1868 זיינען די איינוואוינער פון דער שטאָדט פולטוסק (וואַרשאַו. גוב.), איבעראַשט געוואָרען פון אַ שרעקליכען שטורמישען שטיינער-האָגעל , וועלכער האָט געמאַכט אַ רעש , אַזוי , ווי די שטאָדט וואָלט באָמבאַרדירט געוואָרען . טויזענדער שטיינער זיינען אויף די שטאָדט הערונטערגעשליידערט געוואָרען . קיין פייער-קוגעל אויפ'ן הימעל האָט מען דאָרט ניט געזעהען . דערפאַר אָבער האָט מען אין דעם זעלביגען אָבענד געזעהען אין ברעסלוי אַזוי ווי אַ גאַנצען ים מיט פייער , וועלכער האָט מערקווירדיג העל און בריליאַנט געבלישטשעט .

די לעזער , וואָס לעזען טאָגליכע צייטונגען , וועלען זיך ערינערן , אַז ערשט פאַר אונגעפעהר אַ יאָהר-פיער האָט מען גע-מעלדעט וועגען אַ וואונדער-שאָנער פייער-קוגעל , וואָס מען האָט געזעהן אין פערשידענע אָרטער אין ניו דזשערזי און אין ניו יאָרק הערום דעם טייך האָדסאָן .

ווענן די פאָרשער האָבען נאָכגעזוכט אין אַלטע ביכער , האָבען זיי געפונען , אַז אַזעלכע פייער-קוגלען — היינט רופט מען זיי „[illegible]" — האָט מען געזעהען אין אַלע צייטען , זינט מענשען

געדאַנקען. דריי אַזעלכע פייער-קוגלען געפינט מען בעשריעבען אין ביכער פון נאָך פאַר דער קריסטליכער צייט-רעכנונג. נאָכהער געפינט מען בעשריעבען פיעלע אַזעלכע ערשיינונגען אין יעדען יאָהר-הונדערט. אין 4-טען יאָהר-הונדערט געפינט מען בעשריעבען 17, אין 6-טען — 20, אין 10-טען — 29, אין 17-טען — 39 אין 18-טען — איבער 100 אונ אין 19-טען יאָהר-הונדערט האָט מען אין דורכשניט יעדען חודש געזעהען ערגעץ אַזאַ פייער-קוגעל, ניט וויל היינט בעווייזען זיך מעהר אַזעלכע ערשיינונגען, נאָר וויל היינט ווייס מען פון אַלע ערשיינונגען אַזעלכע, וועלכע מען זעהט אין אַלע עקען פון דער וועלט, צוליעב די לייכטע פער-בינדונגען, וואָס מען האָט היינט — ווי מיר האָבען שוין אין פאָריגען קאַפּיטעל בעמערקט.

*

*

אין די אַלטע צייטען פלעגט מען נאַטירליך מיינען, אַז די דאָזיגע פייעריגע פילקעס זיינען צייכענס, וואָס קומען אָנזאָגען שלעכטע בשורות. נאָר פאַנאַטישע מענשען פלעגען זיך איינרעדען, אַז דאָס פליהען שדים, רוחות אין דער לופטען. עס איז צו שטוינען וואָסערע נאַרישע געשיכטען עס זיינען דערצעהלט געוואָרען וועגען דיזע נאַטור-וואונדער! קליגערע האָבען געמיינט, אַז דאָס ווערען שטערן צופּלאַצט. נאָר די פאָרשער פון פריהערע יאָהרען האָבען געזאָגט, אַז דאָס זיינען מסתמא פייערן, וואָס צינדען זיך אָן פון זיך אַליין אין דעם וויער-שטאָף פון דער אַטמאָספערע. אַז דיזע פייער-קוגלען האָבען עפּעס אַ שייכות מיט די שטיינער, וואָס פאַלען העראָב פון הימעל, האָט מען פריהער גאָר ניט אָנגעהויבען צו דענקען.

אין יאָהר 1798 האָבען די נאַטור-פאָרשער בראַנדעס אונ

ליכטענבערג אויסגעמאסטען, אז דיזע פייער-קוגלען זיינען האָבער ווי די אטמאספערע (די לופט וואס רינגעלט הערום די ערד), און דאס האט געוויזען, אז דאס קען ניט זיין קיין פייער, וואס צינד זיך אן אין דעם וויער-שטאף פון דער אטמאספערע. זיי האבען געפונען, אז מאנכע פון זיי זיינען 150 מייל הויך און אז מאנכע פון זיי פליעהען אזוי געשווינד, אז זיי לויפען איין 50 מייל אין א סעקונדע. און ווען מען האט נאכהער גאר געפונען שטיינער, וואס פאלען העראב פונקט ווען דיזע פייערן בעוויזען זיך, האט מען שוין געוואוסט, אז דאס איז ניט קיין פייער אין דער לופט, נור פעסטע גליהענדיגע שטאפען.

אין אנדער שאנע מצנע, וואס מען זעהט „אויפ׳ן הימעל" איז די „שטערנשיעסעריי". דאס האט שוין געוויס יעדערער א מאל געזעהען. אין יעדען שאנעם זומער-אבענד קענט איהר זעהען, ווי אזוי ווי פון „צווישען די שטערן" לויפט פלוצלינג הערויס „איין שטערן", אזוי דוכט זיך, מהוט א לויף דורך, ווי א שאס, ווי א בליץ, דורך די לופט, און בשעת ער פליהט, זעהט ער אויס ווי א פייערדיגע שלאנג. עס טרעפען אבער א מאל אבענדען, ווען מען זעהט ניט בלויז זעלטען וואו ערגעץ „א שטערן אויסשיעסען", נאר עס איז אזא געוואלדיגע, אזא לעבעדיגע שיעסעריי „צווישען די שטערן אויפ׳ן הימעל" (אזוי דוכט זיך נאר אליין), דאס עס זעהט עפעס אויס, אזוי ווי אלע שטערן וואלטען זיך געריהרט און זיך געביעטען מיט זייערע ערטער.

פראסטע מענשען מיינען טאקי, דאס די שטערן „בייטען זיך", אדער דאס די „שטערן פאלען הערונטער" פון הימעל. די דייטשען רופען דאס „שטערן שנופפען".

עס איז וואונדערבאר זיך צוצוקוקען צו אזא גערודער

שטערן-שיעסעריי. דער גאַנצער „הימעל“ זעהט דעמאָלט אויס, אַזוי ווי עס וואָלטען אויף איהם געשוויבעלד און געגריבעלט פייערדיגע שלאַנגען. מיליאָנען פייעריגע שטריכען פון די שיעסענדע שטערן קרייצען זיך דורך אין אַלע ריכטונגען און עס זעהט עפּעס אויס אַזוי ווי אַ פייערדיגע נעץ וואָלט זיך געהאַלטען אין פלעכטען דאָרט אויבען, פון פייערדיגע פאָדים, און בשעת די פאָדים לויפען אַהין און אַהער, איז אַזאַ בלישטשענדע ליכטיגקייט דאָרטען אויבען, אַז עס איז אַ מחיה צו קוקען.

יידישע ווייבער און ווייבערשע יידען גלויבען, אַז דאָס זיינען טאַקי ריכטיגע שטערן, און אַז דאָס בייטען טאַקי די שטערן איבער זייערע פלאָטצער. אויך גלויבען זיי, אַז ביי'ם איבערבייטען לויפענדיג איבער'ן וועג, פאַלען מאַנכע פון די שטערן הערונטער, און דאָס זיינען די „שטערן-שאָסען“ (אַזעלכע שאָנע קיילכעלאַך, אַזוי ווי פון גלאָז), וואָס מען געפינט מאַנכמאָל אויפ'ן פעלד, און וואָס מען האָנגט אָן ביי מעוברת'ע ווייבער אויפ'ן האַלז, כדי זיי זאָלען האָבען אַ גוטע טראָגען און זאָלען בשלום איבערקומען. פרעגט ביי אַ יונגער קליינשטאָדטעלדיגער ווייבעל, וועט זי אייך זאָגען, אַז אַזוי געשווינד ווי זי האָט אָנגעהאָנגען דעם „שטערן-שאָס“ איבער איהר בויך, האָט זי באַלד געפיהלט, אַז דאָס קינד האָט זיך איהר „איבערגעדרעהט“.

און אַזוי ווי דער המון-עם רעדט זיך איין, אַז יעדער שטערן איז „אַ מזל“ פון אַ מענשען, גלויבען זיי, אַז ווען „די שטערן בייטען זיך אַזוי איבער“, בייט זיך איבער דער מזל פון פערשיעדענע מענשען, דעריבער בורטשען אַ טהייל פון זיי זעהענדיג אַזאַ „שטערן-שיעסעריי“: „ניט מיין מזל, ניט מיין מזל!“.

ביי אַנדערע אומות האָט מען געהאַט אַנדערע מינים ווילדע אָבערגלויבערייען וועגען די „שטערן-שיסערייען“. די ליטווישע גוים, למשל, גלויבען, אַז אַ גאָטינע אין הימעל וויקעלט יעדען מענשענ'ס:

לעבען ווי אַ קנויל פּאָדים, אונ ווען דער פּאָדים רייסט זיך איבער, שטאַרבט דער מענש, אונ דאָס שיסען פון די שטערן — דאָס רייסט די אַלטע גאָטיבע איבער לעבענס-פּאָדים, אונ ווען עס איז אַ גרויסע שטערן-שיסעריי, ווערען אַ מאַסע לעבענס-פּאָדים איבערגעריסען אונ עס איז אַ סימן, אַז עס וועט ערגעץ-וואו זיין אַ מגפה, ניט טרעפען זאָל זיך עס!

אָבער אויך דיזע אַלע אָבערגלויבערייען וועגען די שטערן-שיסע-רייען זיינען געוועזען נאַטירליך, אַזוי לאַנג ווי מען האָט געמיינט, אַז דאָס זיינען גאַנץ אונרעגעלמאַסיגע, צופעליגע ערשיינונגען.

אונ אויך ביי דיזען נאַטור-וואונדער האָט די וואהרע נאַטור-פאָרשונג ערשט געקענט דערגעהן אַ מאָלק, ווען די פערבינדונג פון אַלע ווינקעלאך פון דער וועלט איינע מיט די אַנדערע דורך פּאָסט, טעלעגראַפען, דאַמפף-שיפען אונ אייזענבאַהנען, האָט מעגליך געמאַכט צו דערגעהן דעם צוזאַמענ-האַנג פון אַ סך אַזעלכע ערשיינונגען.

צולעצט וועלען מיר דערמאַהנען נאָך איין וואונדערליכע ערשיינונג „אויפ'ן הימעל" — די קאָמעטען. אויך דאָס האָבען שוין פיעלע פון די לעזער מ׳סתמא געזעהען. דאָס זיינען שטערן מיט לאַנגע פייערדיגע עקען, וועלכע בעוויזען זיך מאַנכמאַל אויפ'ן הימעל. עס זיינען דאָ פערשיעדענע קאָמעטען מיט פערשיעדענע פאָרמען פון זייערע עקען.

אויך אין דעם האָט מען ערשט די לעצטע צייט אויסגעפונען אַ רעגעלמאַסיגקייט, אַזוי, אַז די אַסטראָנאָמען זאָגען פאָראויס, ווען אַזאַ קאָמעט וועט זיך בעווייזען, אונ עס ווערט פינקטליך מקוים.

איידער אָבער מיר וועלען ענדליך צוקומען צו דער ערקלערונג, וואָס די נאַטור-וויסענשאַפט גיט היינט וועגען דעם אַלעם, מוזען מיר ביעניגסטענס מיט עטליכע שורות געבען דעם גאַנץ אונגעלערנטען לעזער האָטש אַ'ן אויבערפלאַכליכען בעגריף וועגען די שטערן אונ

דעם הימעל בכלל. דאס, וואס מיר וועלען דא ערקלערען, איז אפילו פיר יערען מענשען, וואס האט נאר ווען עס איז א מאל עפעס געלערנט פון וויסענשאפט, פראסט א׳-ב׳, אונ אוועלכע לעזער וועלען עס געפינען פיר איבריג, וואס מען דארף דאס ערשט ערקלערען. זיי וועלען אויף דעם פרעגען „מאי קמשמע לן?" אבער נאך מיין איבערצייגונג, דארף א שרייבער אין יידיש אימער אין זינען האבען די יעניגע יידישע מאסען, פיר וועלכע אפילו דער א׳-ב׳ פון נאטור-וויסענשאפטען איז אויך א׳ן אונערהארטע נייעס, אונ מען דארף זעהען אויף זיי אויך רחמנות האבען אונ צו שרייבען אזוי, אז זיי זאלען אויך וויסען וואס מען רעדט. יידישע זשורנאלען אונ וויסענשאפטליכע ביכער דארפען אין זינען האבען דעם גאנץ פראסטען עולם, וואס מוז שעפען זיין וויסענשאפט נאר פון יידיש, צו בעלעהרען פון דעם גאמע א׳-ב׳ פון דער וויסענשאפט.

לא׳מיר אלזא געבען א שטיקעל א׳-ב.

III.

דרדקי אסטראנאמיע.

ווען מען קוקט אויפ׳ן הימעל דאכט זיך אויס, אז דער גאנצער ים מיט שטערן איז אויסגעשפרייט ווי אויף איין פלאכטע. דער „הימעל", דאכט זיך, איז די קיילעכדיגע פלאכטע, וואס איז אויסגעשפרייט הערום די גאנצע וועלט, אונ די שטערן זיצען אלע ווי איינגעפאסט אין דיזער פלאכטע, איין שטערן ניט האכער אונ ניט ניעדעריגער ווי דער אנדערער. אונ די שטערן-שיעסערייען אונ קאמעטען אונ א מהייל פון די פייער-קוגלען דאכט זיך אויך, אז

מען זעהט זיי אַלץ אויף דעם זעלבען שטח וואו אַלע שטערן, אַלץ אויף דער זעלבער הימלישער פלאַכטע.

אָבער דאָס איז נאָר לויט ווי עס האָט זיך געדוכט דעם קינ-דערשען פערשטאַנד אין די קינדער-יאָהרען פון דער מענשהייט, ווען מען האָט זיך נאָך געלאָזט אָבנאַרען פון דעם דוכטען זיך. אונזערע אויגען נאַרען אונז איממער אָב אין ווייטע זאַכען. ווען איהר קוקט הערויף אויף אַ הויכען באַרג, דאַכט זיך אייך, אַז דער שפיץ פון דעם באַרג איז לעבען הימעל אונ ווען איהר וואָלט געווען אויבען, וואָלט איהר נאָר געברויכט אויסצוציעהען די האַנד, וואָלט איהר געקענט אָנכאַפען מלאכים ביי די פיס. ווען איהר קומט אָבער הערויף, זעהט איהר ערשט, אַז איהר זייט דאָרטען פונקט אַזוי ווייט „פון הימעל", ווי איהר זייט געווען אונטען.

ווען מען לאָזט פליעהען ביי נאַכט אַ פאַפיערענעם באַלאָן מיט אַ ליכטעל אינווענינג אונ דער באַלאָן פליעהט זעהר, זעהר הויך, דאַכט זיך אָפט — בעזאָנדערס ווען עס קומט אויס צו שטעהן מיט'ן קאָפ פונקט אונטער דעם באַלאָן — אַז דאָס ליכט פון דעם באַלאָן איז אַ שטערן אונ געפינט זיך צווישען אַלע שטערן. אין אמת'ן אָבער איז דער באַלאָן פערהעלטניס-מאָסיג אַזוי גוט ווי גאָר גיט נאָהנטער אפילו צום ניעדעריגסטען שטערן, ווי מיר, וואָס דרעהען זיך הערום אונטען, זיינען.

ווען איינער געהט אין אַ גאַנץ לאַנגער, זעהר גלייכער גאַס אונ קוקט אויף אַ לאַנגע שורה גאַז-לאָמפען וואָס שטעהען פאַר איהם אין אַ גלייכער ליניע, קען ער בלויז זעהן ווי די עטליכע ערשטע לאָמפען זיינען ווייט איינע פון דער אַנדערער; די ווייטערע לאָמפען זעהען אויס, אַזוי ווי זיי וואָלטען געווען אַלע אין איין קופה, גאַנץ נאָהענט איינע צו דער אַנדערער. וואָס ווייטער די לאָמפען זיינען אַוועק פון אונז, אַלץ ווייניגער איז אָנצוזעהן ביי זיי עפּעס אַ ווייטקייט איינע פון דער אַנדערער.

פונקט דאס זעלבינע איז מיט די שטערן: ווייל זיי זיינען אלע אזוי ווייט פון אונז, דאכט זיך אונז אויס, אז זיי זיצען אלע איינגע-פאסט אין איין שטח, „אין הימעל" — אז אין זייער ווייטקייט פון אונז איז קיין אונטערשיעד ניט צווישען זיי, אונ — אז די שטערנ-שיעסערייען קומען טאקע אויך פאר צווישען די שטערן, אלץ אויפ'ן זעלבען ארט „דארט אויבען", „אויפ'ן הימעל".

אין אמת'ן אבער איז קיין הימעל, ווי די מענשען שטעלן זיך פאר, גאר ניט דא. דאס בלויע, וואס מיר זעהען, איז ניט מעהר גאר ווי דער קאלאר פון דער לופט. די ליכט-שטראהלען, ווען זיי געהען דורך די לופט, בראכען זיך פונקט אויף אזא ארט, ווי די ליכט-שטראהלען, וואס שלאגען זיך אב אן א בלויען קאלאר, דעריבער מאכען זיי אויפ'ן וועג דעם זעלבען איינדרוק, ווי א בלויער קאלאר. די בלויקייט זעהען מיר אבער נאר אויפ'ן ענד פון דער ווייטקייט, וואס אונזער ועה-קראפט קען דערגרייכען. (ניט דא איז דער פלאץ דאס צו בעווייזען אונ ערקלערען).

די „שרעקליכע" פראגע, „וואס איז אויבען אונ וואס איז אונטען, וואס איז פארנט אונ וואס איז הינטען"? (מה למעלה ומה למטה, מה לפנים ומה לאחור), דיזע פראגע איז היינט גאר קיין פראגע ניט. היינט ווייס מען, אז עס איז ניט מעהר דא ווי א פוסטקייט, א ליידיגער רוים, אהן א'ן ענדע; אקוראט אזוי ווי עס איז דא הערום אונז אין דער לופט. (נאר ניט אומעטום איז דא אזא לופט מיט אזעלכע שטאפען אין איהר, ווי אין אונזער לופט דא). עס איז א פוסטקייט אהן א'ן ענדע, אונ די אלע שטערן, וואס מיר זעהען, ווי אויך די זונן און די לבנה, זיינען גאנצע וועלטען, קיילעכדיגע חי עפעל, אונ זיי שוועבען הערום אין דער פוסטקייט, יעדער אויף א גאנץ בעזונדערן פלאץ. פון איין שטערן צום אנדערן, אפילו צו דעם, וואס זעהט אונז אויס צו זיין דער נאהנטסטער צו איהם, איז

אַפּט נאָך אַ סך ווייטער, ווי פון אונז צו דעם ערשטען שטערן. איין שטערן קען אויסזעהן אַזוי ווי צוזאַמען-געקלעבט מיט'ן אַנדערן, אַזוי ווי צוויי מטבעות, וואָס ליעגען איינע אויף דער אַנדערער, און אין אמת'ן קען גאָר זיין, אַז פון דעם אונטערשטען פון די צוויי שטערן ביז דעם אויבערשטען פון זיי, איז הונדערט מאָל ווייטער, ווי פון אונז ביז צו דעם אונטערשטען שטערן. עס זיינען ניטאָ פיעלע שטערן, וואָס זאָלען זיין אַ סך נאָהנטער איינע צו די אַנדערע, סיי אין הויך, סיי אין ווייטקייט, ווי אונגעפעהר עס איז פון דער ערד ביז צו דער לבנה.

יעדער שטערן איז אַזאַ וועלט, ווי אונזער ערד, און אונזער ערד איז אַזאַ שטערן, ווי אַלע שטערן. זיי אַלע שוועבען הערום אין דער פוסטקייט, דערווייטערט איינע פון די אַנדערע.

מיר קענען דאָס אַלץ דאָ ניט בעווייזען און ערקלערען, ווי עס ווערט ערקלערט און בעוויזען פון דער וויסענשאַפט אַזוי זיכער, ווי אַז צוויי מאָל צוויי איז פיער. דאָס איז דאָ ניט אונזער ענין. מיר בעריהרען פון דעם אַלעם דאָ גאָר אַזוי פיעל, וויפיעל עס איז נויטיג, דאָס אפילו דער אונגעלערנסטער לעזער זאָל פערשטעהן, אַז ווען מען זאָגט, דאָס די שטערן-שיעסערייען און די פייער-קוגלען זיינען „צווישען די שטערן", האָט מען נאָך גאָר ניט געזאָגט וואו. אַלץ איז „צווישען די שטערן", מיר זיינען אַליין אויך „צווישען די שטערן", ווייל אונזער ערד איז אַ שטערן ווי אַלע שטערן און זי איז ניט ווייטער פון אַנדערע שטערן, ווי אַנדערע שטערן זיינען ווייט איינע פון די אַנדערע.

און די „שיעסערייען פון די שטערן", וואָס מיר זעהען „אויפ'ן הימעל", זיינען אויך ניט אַלע אויף איין אָרט.

דאָך, די געדיכטע שטערן-שיעסערייען קומען יאָ פאָר אַלע מאָל אויף איין אָרט, דאָס האָבען די פאָרשער אויסגעפונען אין די לעצטע [illegible]יטען און פון דעם האָט מען אָנגעהויבען צו דערגעהן, וואָס דאָס

איז אזועלכעס. אונ דא קומען מיר שוין ענדליך צו דער ערקלערונג פון די אלע ערשיינונגען.

IV.

די ערקלערונג.

ווען די פארשער ווילען אנהייבען אויסצופארשען עפעס א זאך, וואס בעוועגט זיך אין דער וויטער פוסטקייט הערום אונז („אויפ'ן הימעל", ווי עס רעדט זיך) — סיי אויבען, סיי אונטען, סיי פארנט, סיי הינטען — הייבען זיי די ערשטע זאך אן צו בעטראכטען, ווען אונ וואו בעוועגט זיך דאס. אונזער ערד פליעהט הערום אין דער פוסטקייט, אין א'ן ענגול הערום דער זונן. אין א יאהר פליעהט זי הערום דעם גאנצען ענגול. אונ ווען מען ווייס ווען א זאך בעוועגט זיך אין דער פוסטקייט, דאס הייסט אין וועלכע צייט אין יאהר אונזער ערד בעגעגענט זיך, דערמיט ווייס מען שוין וואו, דאס הייסט אין וועלכע געגענדען פון דער פוסטקייט, מען בעגעגענט זיך דערמיט אונ מען קען שוין נאכזוכען, מיט וועלכער אנדערער הימעל-ערשיינונג דאס איז אין פערבינדונג אונ וואס דאס קען זיין.

ווען די חכמים האבען גוט נאכגעפארשט וועגען דער שטערנ-שיעסעריי האבען זיי הערויסגעפונען, אז חאטש מען קען זעהען אזועלכעס יעדע נאכט, זיינען אבער דא געוויסע צייטען אין יאהר, ווען מען זעהט דאס גאנץ בעזונדערס שטארק אונ א סך. די שטערנ-שיעסערייען, וועלכע מען קען זעהען יעדע נאכט, האבען די וויסענ-שאפטס-לייט א נאמען געגעבען „ספאראדישע שטערנ-שנופען", אונ די וואס מען זעהט גאר שטארק אונ מאסענ-וויוז, אין געוויסע צייטען פון יאהר, רופען זיי „פעריאדישע שטערנ-שנופען". ווי פראפעסאר ניוטאן פון יעיל-קאללעדזש אין ניו-הייווען, זאגט, זעהען זיך יעדען טאג ביז 7 מיליאן אזעלכע ליכט-פונקטען הערומפליעהען אין דער

הייך. אָבער די פעריאָדישע שטערנ-שנופּען ויינען גאָר כחול הים אונ זיי לייכטען אַ סך שאָנער ווי די ספּאָראַדישע.

ווייטער האָבען די חכמים אויסגעפונען, אַז יעדעס יאָהר פונ'ם 9-טען ביז'ן 12-טען אויגוסט קומען פאָר זעהר אַ סך פּעריאָדישע שטערנ-שנופּען. אונ דיזעז אַלע פליעהענדע פונקען לויפען תמיד הערוים פון איין געוויסען פלאַץ אין דעם וועלטענרוים אונ זיי פליעהען תמיד אויף איינעם אונ דעם זעלביגען וועג. די ספּאָראַדישע שטערן-שנופּען קומען ווידער פון אַ בעזונדערער געגענד אונ לויפען גאָר אַ בעזונדערער וועג.

אָבער אַ חוץ די פּעריאָדישע שטערנ-שנופּען פון מאָנאַט אויגוסט, וועלכע בעוויזען זיך פאָר אונז יעדען יאָהר, האָט מען אָפטמאָל געזעהען זעהר שטאַרקע שטערנ-שנופּען אין דער צייט פונ 11-טען ביז'ן 14-טען נאָוועמבער.

ווען די געלעהרטע האָבען גענומען אויספאָרשען, ווי אָפט דאָס קומט פאָר, האָבען זיי געמאַכט אַזאַ חשבון: — היות, אַזוי ווי אַלעקסאַנדער פון הומבאָלדט האָט געזעהען די שטערנ-שנופּען פון מאָנאַט נאָוועמבער אין יאָהר 1799, אונ אַזוי ווי עס ווערט דערצאָהלט, אַז מען האָט געזעהען אַזעלכעס אין יאָהר 1766 אונ אַזוי ווי אין 1831 האָט מען דאָס ווידער געזעהען, איז אפשר גאָר מעגליך, אַז דאָס בעוויזט זיך גאַנץ רעגעלמאָסיג אַלע 33 ביז 35 יאָהר. די חכמים האָבען גענומען נאָכזוכען אין אַלטע בעשרייבונגען אונ זיי האָבען ווירקליך הערויסגעפונען, אַז אַלע 33 ביז 35 יאָהר האָט זיך בעוויזען אין מאָנאַט נאָוועמבער אַ שטאַרקער שטערנ-שנופּען, אינ ווי גרויס איז נאָך געווען די שמחה פון די פאָרשער, ווען 35 יאָהר נאָך 1831, דאָס איז אין 1866, האָט זיך טאַקע אויך בעוויזען אַ געוואַלדיגער שטערנ-שנופּען צווישען 11-טען אונ 14-טען נאָוועמבער! דאָ איז שוין געווען גאָר זיכער, אַז די

„שרעקליכע” אותות-השמים (הימעל-צייכענס), בעוויזען זיך גאר גאנץ רעגעלמאסיג, אזוי ווי די זונן מיט די לבנה און די אנדערע שטערן !

דיזע רעגעלמאסיגקייט פון דעם בעוויזען זיך פון דער שטערנ-שיעסעריי איז פיר די פארשער שפעטער געווארען דער שליסעל פיר די ערקלערונג פון דעם גאנצען וואונדער.

די ערקלערונג פון דיזע אלע וואונדער איז ערשט אין גאנצען אלט א יאהר 30. זי שטאמט פון דעם איטאליענישען אסטראנאם סקיאפארעללי.

מיר קענען דא ניט פערקריכען אין די טיעפע דרכים, אויף וועלכע דיזער וואונדערבארער פארשער פיהרט צו זיין ערקלערונג און בעוויזט זי. מיר קענען דא בלויז איבערגעבען גאנץ בקיצור און אויבערפלאכליך ווי אזוי די זאך איז ערקלערט געווארען:

יעדער שטערן איז אזא וועלט ווי אונזער ערד. אויך בעשטעהען אלע שטערן פון די זעלבינע שטאפען, אונגעפעהר, ווי אונזער ערד; יעדערער איז א שטיק שטאף. אבער די גרויס פון די אלע וועלטען, פון די אלע שטיקער שטאף, איז זעהר פערשידען. דער פלאנעט-שטערן (כבב-לכת) יופיטער, צום בייספיעל, איז גרויס 80 טויזענד מייל אין דיאמעטער (די דיק); עס איז אבער דא א שטערן, וועלכען די אסטראנאמען האבען א נאמען געגעבען קליא, וואס איז נאר גרויס 16 מייל אין דיאמעטער. און יעדער פון דיזע וואנדערנדע שטיקער שטאף, אדער שטערן (פלאנעטען), סיי גרויס סיי קליין, געהט זיך זיין רעגעלמאסיגען וועג הערום דער זונן און בעגעגענט זיך מיט אונז, די ערד-בעוואוינער, אין רעגעלמאסיגע צייטען אויף רעגעלמאסיגע בעגעגעניסען. היינט ווי באלד אז אונזער ערד דרעהט זיך אין א רעגעלמאסיגען קאדריל מיט אזוי פיעלע פערשידענע וואונדערבארע שטערן, מיט שטיקער שטאף פון אזוי וויט פערשידענע

גרויסקייט — איינער 80 טויזענד מייל, דער אַנדערער 16 מייל, — פאַרוואָס־זשע זאָלען מיר זיך ניט קענען פאָרשטעלען, אַז עס וואַנדערן אַזוי הערום אין דער פוסטקייט אויך גאַנץ קליינע שטיקער שטאָף, וועלכע זיינען אפשר אַזוי פיעל קלענער פון דעם קליאָ, ווי דער קליאָ איז קלענער פון דעם יופיטער? אונ די שטערן־שיעסרייען, אונ די פייער־קוגלען זיינען אפשר טאַקי אַזעלכע ברעקלאַך שטערן, אַזעלכע קליינינקע וועלטעלאַך, וועלכע געהען זייער רעגעלמאָסיגען גאַנג אויף אַזאַ וועג, אַז זיי קומט אוים זיך צו בעגעגענען מיט אונזער ערד אין די אויבען־דערמאָהנטע צייטען?

סקיאַפּאַרעללי האָט בעוויעזען, אַז דאָס איז טאַקע אַזוי!

דער לעזער ווערט שוין יעצט אפשר האָבען שכל אונ זאָגען: אַהאַ, איך פערשטעה שוין! די שטיינער, וואָס פאַלען פון הימעל זיינען אויך אַזעלכע קליינע וועלטעלאַך!

אָבער האָפט נאָך ניט! פון וואַנען קומען אָבער אַזעלכע געדיכטע שטערן־שיעסרייען? פאַרוואָס בעווייזען זיי זיך אַזוי פיעל אויף אַמאָל? אונ פאַר־וואָס פליעהען זיי אַזוי פיעל שנעלער ווי אַנדערע שטערן?

סקיאַפּאַרעללי ערקלערט דאָס אַזוי:

אונזער ערד, למשל, איז דאָך אַ שטיק צוזאַמען־געפּרעסטער שטאָף. אַזוי זיינען אויך אַלע געוואָהנליכע שטערן. אָבער עס געפינען זיך אין דער אונענדליכער וועלטען־פוסטקייט אַזעלכע שטערן, וואָס זייער שטאָף איז ניט אַזוי צוזאַמענ־געפּרעסט, נאָר זיי זיינען אַזוי ווי אַ צובראָקעלטער באַרג, אַזוי ווי אַ וואָלקען, אַ דיקער שטויב פון לויטער שטיקער שטאָף, שטיין, מעטאַל. סקיאַפּאַרעללי רופט דאָס „קאָסמישע וואָלקענס". הונדערטער, טויזענדער, צעהנער טויזענדער אונ אפשר מיליאָנען יאָהרען קען זיך אַזאַ „קאָסמישער וואָלקען", אַזאַ גאַנצע מחנה מיט שטיקער שטאָף, הערומשוועבען צוזאַמען, אין אַ געוויסען גאַנג, אַזוי ווי די לבנה אונ די ערד אונ אַלע פּלאַנעטען געהען הערום

איין געוויסען גאַנג. ווען אַזאַ „קאָססמישער וואָלקען" געהט נאָך צוּ-זאַמען, מיט אַלע זיינע טהיילען אין איין מחנה, בעווייזט ער זיך אַלס קאָמעט. (די ליכטיגקייט פוּן אַלע פּלאַנעטען קומט פוּן דעם, וואָס די זונן בעשיינט זיי. אונזער ערד וואָלטען מיר אויך געזעהען אַלס אַ ליכטיגען שטערן, ווען מיר וואָלטען געשטאַנען, למשל, אויף דער לבנה און געקוקט אויף זי). אָבער עס טרעפט אַ מאָל, דאָס אַזאַ „קאָסמישער וואָלקען", אָדער קאָמעט, שטויסט זיך אָן אָן אַ פּלאַנעט. דעמאָלט צופליעהען זיך די שטיקער פוּן דעם שטויב-וואָלקען און דער וואָלקען ווערט שיטערער. און ווען אַזאַ שיטערער קאָסמישער שטויב-וואָלקען בעגעגענט זיך אין זיין רעגעלמאָסיגען גאַנג נאָהענט מיט אונזער ערד, זעהען מיר זיינע שטיקער הערומפליעהען און הערומשוועבען, ווי שטיקער פייער, און דאָס זיינען די שטערנ-שיעסערייען, וואָס מיר זעהען.

סקיאַפּאַרעללי בעווייזט דאָס אַלץ מיט אַזעלכע קלאָרע חשבונות, לויט דעם גאַנג פוּן דער ערד און פוּן געוויסע פּלאַנעטען, און לויט דער צייט, ווען מען זעהט די אַלע הימעל-וואונדער, און זיינע חשבונות זיינען מאַטהעמאַטיש אַזוי גענוי ריכטיג, אַז עס איז שוין היינט ניט דאָ קיין איין פאָרשער, וואָס זאָל נאָך זיין מסופק אין דעם.

יעצט האָבען זיך שוין געבילדעט פיעלע השערות אויף דעם גרונד פוּן דיזער ענטדעקונג. געוויסע געלעהרטע מיינען, אַז עס קען זיין, דאָס אויף דיזען וועלטענ-שטויב האָט זיך צום ערשטע געבילדעט לעבען, און העראָבפאַלענדיג אויף דער ערד האָבען דיזע מעטעאָר-שטיינער געבראַכט אַהער דאָס לעבען.

אַנדערע פאָרשער מיינען, אַז די דיאַמאַנטען האָבען אונז דיזע נאָסט אַהער געבראַכט, דען מען געפינט טאַקע דיאַמאַנטען אין זיי

פּראָפעסאָר נאָרדענסקיעלד מיינט, אַז די גאַנצע ערד אונזערע איז גאָר אפשר אַזאַ קופּה האָגעל-שטיינער, וועלכע האָבען זיך אָנגעקליבען אין פערלויף פוּן מיליאָנען יאָהרען. ער בעווייזט, אַז יעדעס יאָהר קריגט

די ערד צו פון דיזע קאסמישע שטאפען וועניגסטענס 10 מיליאן טאנען.

ווי די מעשה איז — בסך-הכל איז יעדענפאלס זיכער, אז די אונענדליכע פוסטקייט איז פול מיט הערומפליהענדען שטאף, גראסערע שטיקער, ווי אונזער גאנצע „וועלט" (ערד), קלענערע שטיקער, גאנץ קליינע ברעקלאך; אונ דיזע שטיקער שטאף שוועבען הערום אויף געוויסע וועגען אין פערלויף פון געוויסע צייטען, — טויזענטע מיליאנען יאהרען, ווי אונזער ערד, אנדערע עטליכע יאהר, — וואס פיר די אייביגקייט איז דאס גאר קיין נפקא-מינה ניט. דערנאך צופאלען זיי אדער פערענדערן זייער לויף. מיט אונזער גרויסען „מעטעאר", מיט די ערד, וועט אויך אמאל אזעלכעס פאסירען. נאר פיר אונז, מענשען, איז ניט וויכטיג צו טראכטען וועגען דעם. מיר קענען זיך נאך פריהער גוט אויסשלאפען. מיר קוקען פון אונזער שטאנד-פונקט, אונ פיר אונז איז די ערד, א וועלט, אונ „מעטעאר", אדער האגעל-שטיין, רופען מיר נאר אזא ברעקעל וועלטען-שטאף, וואס פליהט פארביי אונזער ערד אדער פאלט העראב אויף איהר.

ווי אזוי צינדט זיך אזא מעטעאר אן אונ ווערט א פייער-קוגעל אונ צושפרינגט מיט דונער און בליטץ? מאנכע ערקלערען, אז אין זייער אונגעהייער שנעלען פליהען, ווען זיי דערגרייכען די אנציעהונגס-קראפט פון דער ערד, רייבען זיי זיך אזוי שטארק אין דער לופט, אז זיי ווערען אנגעגליהט. ריכטיגער איז דיזע ערקלערונג: אין די מעטעארען איז דא וואסער-שטאף; ווען זיי דערגרייכען די לופט פון הערום דער ערד אונ טרעפען זיך מיט דעם זויער-שטאף אין איהר, פעראייניגט זיך זייער וואסער-שטאף בעמיש מיט דעם זויער-שטאף; פון אזא כעמישער פערבינדונג קומט הערויס ווי בעוואוסט, „שיעס-גאז"; דאס צושיעסט די מעטעארען אונ גליהט זיי אן.

אן די האגעל-שטיינער דערקענט מען דייטליך, אז זיי זיינען געוועזען געשמאלצען, ווי מיט געשמאלצענעם מעטאל.

דיזע מיינונג איז אויף גאנץ קלאהר בעוויזען געווארען, ווען מען האט שוין זעהר א סך מאל שטארק גענוי נאכגעזוכט, וואו געוויסע קאמעטען האבען זיך בעוויזען, אונ ווען מען האט אויסגערעכענט, ווען דיזע

קאמעטען דארפען זיך ווידער בעווייזען אונ אויף וועלכען ארט זיי דארפען [illegible]ייזען, אונ ווען מען האט פונקט אויף דעם ארט אונ פונקט אין דער זעלבער צייט נאר געזעהען שטערן-שנופען. אויך האט מען אויסגעפונען, אז אין דער זעלבער צייט אונ אויף דעם זעלבען ארט, וואו פריהערע יאהרען פלעגען זיך רעגעלמאסיג בעווייזען גרויסע קאמעטען, האט מען דארט שפעטער אויפגעהערט צו זעהן קאמעטען אונ מען זעהט דארט יעצט פונקט אזוי רעגעלמאסיג שטערן-שנופען.

הכלל, היינט איז שוין קיין שום צווייפעל ניט, אז די קאמעטען, פייער-קוגלען, שטערן-שיעסערייען אונ די שטיינער-האגעלס זיינען אלע די זעלביגע זאך: — דאס זיינען די „קאסמישע וואלקענס", אדער וועלטען-שטויב, וועלכע שוועבען הערום אויף בעשטימטע פלאצער אין אונענדליכען פוסטען וועלטען-רוים.

איך וועל ענדיגען מיט א וואונדערבארער געשיכטע וועגען דעם: אין דעם אבענד פון 12-טען יאנואר, 1897, האט זיך אין בעהמען אונ אין די לאנדער הערום בעוויזען א מאסען-ווייזע שיעסעריי. דערנאך האט מען געזעהן צוויי וואונדערבאר פראכטיגע פייעריגע פילקעס, אדער „מעטעארען", די שטאדט פראג איז געווארען אזוי פראכטפאלל העל בעלויכטען פון די צוויי פייער-פילקעס, ווי פון עלעקטרישע לאמפען. עס איז געווארען ליכטיג ווי אין מיטען טאג, דערנאך האט מען געזעהען אויפ'ן הימעל לויפען צו מערב-זייט צו אזא שאנעם ליכטיגען שטערן, אונגעפעהר אזוי גרויס ווי די לבנה; פלוצלינג איז דיזער שטערן פערלאשען געווארען אונ עס האט זיך געהערט אזא געוואלדיגער דונער, אזוי ווי די וועלט וואלט זיך איבערגעקעהרט. די הייזער האבען געציטערט אונ מענשען זיינען אומגעפאלען פון דעם טראסק. אין דער שטאדט ראסטאק, א מייל ווייט פון פראג, זיינען פענסטער אויסגעבראכען געווארען אונ טירען האבען זיך געעפענט פון דעם שרעקליכען טראסק. אויף מארגען האט מען געפונען אין די פעלדער גרויסע האגעל-שטיינער!